
КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

В. М. ГЕЄЦЬ,
*професор, доктор економічних наук,
академік НАН України,
Директор Інституту економіки та прогнозування НАН України,
Головний редактор журналу “Економіка України”
(Київ)*

ДОСВІД І УРОКИ РЕФОРМАЦІЇ — ШАНС ДЛЯ УКРАЇНИ

V. M. HEYETS,
*Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Academician of the NAS of Ukraine,
Director of the Institute of Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine,
Editor-in-Chief of the “Economy of Ukraine” journal
(Kyiv)*

EXPERIENCE AND LESSONS OF THE REFORMATION — A CHANCE FOR UKRAINE

Розвинуті ринкові демократії та країни, що стали на шлях демократичних перетворень, протягом 2017 р. відзначають 500-річчя Реформації. Згідно з Указом Президента України “Про відзначення в Україні 500-річчя Реформації”, в нашій країні також було проведено ряд заходів (конференцій, круглих столів, тематичних зустрічей), на яких обговорювалися сучасні можливості України у використанні підходів Реформації на шляху до Європи. В Указі Президента України наголошується про вагомий внесок Реформації в розвиток релігійної, культурної та соціальної сфер України, а також у становлення незалежної держави. У проведенні тематичних наукових і просвітницьких заходів з нагоди 500-річчя Реформації особлива відповідальність покладається Указом на навчальні заклади та дослідницькі установи як інтелектуальні осередки, що повинні стати лідерами в розробці необхідних методичних рекомендацій для висвітлення історії Реформації та практичного втілення в Україні її позитивного досвіду в державотворенні на основі європейських цінностей.

Впливу християнських цінностей на процес державотворення постійно приділяють увагу дослідники багатьох галузей науки різних країн. Журнал “Економіка України” протягом кількох років друкує статті на цю тему. Варто згадати дискусію щодо виходу із сучасної кризи, ініційовану редколегією журналу у 2013 р. [1], в рамках якої було опубліковано статтю, присвячену ролі християнських цінностей у державотворенні та можливим шляхам розвитку євроінтеграційних процесів в Україні [2]. Були й інші публікації на цю тему [3].

Цілком логічно, що поза увагою редакції журналу не міг залишитися вихід у світ книги “Реформація: успіх Європи і шанс для України” [4], який став результатом творчих зусиль 19 провідних дослідників з різних галузей науки і політичної

практики з п'яти країн (України, США, Великобританії, Франції та Угорщини). Більшість авторів є відомими у своїх сферах науки, деяких з них відзначено високими державними і міжнародними науковими нагородами. Серед авторів книги Секретар Ради національної безпеки і оборони України, народний депутат Верховної Ради України, економісти і правознавці, освітяни і громадські діячі, бізнесмени і лікарі.

Унікальним для України є присутність в авторському колективі видатного економіста сучасності, лауреата Нобелівської премії в галузі економіки у 2002 р. Вернона СМІТА — одного з основоположників експериментальної економічної теорії, що дає можливість відтворювати реальні ситуації господарського життя, але не на математичних моделях, як було прийнято раніше, а в дослідях за участю людей. Запропоновані В. Смітом методи експериментальної імітації стали з успіхом використовувати для вирішення конкретних проблем господарської практики, в тому числі для розробки та реалізації різноманітних програм розвитку в багатьох країнах на різних континентах.

Міждисциплінарний і міжкультурний підхід авторів забезпечив написання книги саме українською мовою, що робить її зручнішою для сприйняття та цінною з практичної точки зору для читачів різного рівня.

Свого часу саме Реформація і протестантизм надали поштовху стратегічному розвитку Європейського континенту. Зміни відбувались в усіх сферах життєдіяльності як окремих країн, так і на континенті в цілому. Активно проводився процес державотворення, формувалися країни і нові економічні відносини між ними. Ідеологічні підвалини Реформації склалися на основі вчення М. Лютера, який закликав вважати головним джерелом християнських істин не інституційну церкву, а Біблію. Лютер зазначав, що і в мирському житті на професійній ниві здійснюється воля Бога, оскільки саме Бог призначає людей на той чи інший вид діяльності, вкладаючи в них різні таланти і здібності. В очах Бога немає праці благородної або зневаженої, і обов'язок людини — старанно працювати, виконуючи своє покликання. Особливо вчення Лютера вплинуло на підприємницьку діяльність. Підприємець почав бачити у своїй роботі не тільки повинність, але й поклик від Господа, а успіх у підприємстві став сприйматись як нагорода за чесну і сумлінну працю. Таким чином, протестантизм відіграв центральну роль у становленні капіталізму шляхом заохочення підприємництва.

В економічному плані Реформація сприяла зміні застарілих феодальних відносин на капіталістичні. Прагнення до розвитку промисловості та економіки створило умови для нагромадження капіталу, який вкладався в торгівлю, виробництво, освіту. Взагалі економічні зміни відбуваються не так швидко і помітно, як зміни суто політичного характеру. Проте часом еволюція економічних відносин ніби прискорюється, її наслідки швидше та різноманітніше позначаються на повсякденному житті.

Україна давно офіційно проголосила курс на європейську інтеграцію. Міжнародне співтовариство, міжнародні організації та, що найважливіше, ситуація у країні вимагають ефективних реформ. В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС ідеться про необхідність конкретних заходів в економіці та впровадження в українське законодавство значної частини правового базису ЄС. Реформи є вкрай необхідними, насамперед самій Україні, оскільки вони покликані змінити внутрішні основи розвитку держави, створити умови для роботи економіки на благо всього

суспільства, забезпечити рівність перед законом для всіх, турботу держави і суспільства про навколишнє природне середовище, якість продуктів харчування і води, хорошу освіту та ефективну охорону здоров'я, нормальні дороги, боротьбу з корупцією і злочинністю.

У процесі багатовікової еволюції суспільство досягло істотних результатів в освіті, науці та техніці. Люди стали освіченішими, раціональнішими, але ніяк не мудрішими. Цим і пояснюється наявність у суспільстві таких саме проблем, що й багато століть тому, тільки на більш високому технологічному рівні.

Керівники православної церкви в різні часи неодноразово зазначали, що наша цивілізація не може існувати без євангельського фундаменту, на якому вона була зведена. Нації, що втратили етику самообмеження і служіння Богу, Батьківщині та ближньому, втрачають духовну силу, стають слабкими та уразливими, що тягне за собою загрозу зникнення і сумну перспективу поступитися своїм місцем іншим, духовно сильнішим. Новітня історія вже надала нам багато доказів правоти подібних міркувань.

Сучасний досвід функціонування успішних економік показує їх тісний багаторічний зв'язок із загальнолюдськими моральними цінностями і панівною в країні релігією. Той самий досвід демонструє, що зв'язок економіки та релігії робить людей мудрішими, а суспільство – гуманнішим і стабільнішим, що суто прагматичний підхід до економічного розвитку, хоча й забезпечує прийнятні темпи зростання, але не вирішує багатьох фундаментальних проблем суспільства, що спричиняє потрясіння та наростання екстремізму, криз і соціальних негараздів.

У Біблії багато разів повторюється думка про те, що сильні повинні підтримувати немічних, бідних і, говорячи сучасною мовою, незахищені верстви населення у цілому. На противагу захопленню чужого майна і безчесному збагаченню, Біблія нагально рекомендує зробити благодійність частиною державної політики, а керівникам усіх рівнів бути серед перших жертводавців, слугуючи прикладом для свого народу, пропагувати добрі справи серед людей так само активно, як доводити прийняття законів та їх суть до кожного громадянина.

Таким чином, перед народом України постає важливе і довгострокове завдання – усвідомити, що стало причиною утворення успішних держав і поступово змінювати свою ментальність на основі високих етичних норм Біблії. На цьому шляху слід змінити внутрішні засади розвитку держави, створити умови для роботи економіки на благо всього суспільства та рівність перед законом для всіх.

Автори книги не просто досліджують позитивний вплив Реформації на розвиток Європи і світу та аналізують конкретні механізми розвитку найпотужніших економік, а й доводять, що впровадження принципів Реформації може привести до ефективних економічних реформ і сталого зростання в Україні. На думку авторів, незважаючи на наявність позитивних тенденцій, деякі механізми в Україні сьогодні не спрацьовують. Насамперед це стосується трудової етики М. Вебера, що базується на чесному ставленні до праці та власних обов'язків, виконанні договорностей і контрактів.

Основна ідея книги полягає в тому, що світоглядні зміни Реформації на користь біблійних принципів справили величезний позитивний вплив на поведінку людей і формування християнських цінностей у суспільстві, розвиток підприємництва та економічне процвітання країн. Протестантська Реформація є яскравим прикладом того, що саме ціннісні трансформації впливають на інституційні та

моральні зміни, що приводить до важливих результатів як економічного, так і політичного характеру. Реформація викликала ментальну революцію, яка стимулювала розвиток сучасної Європи. Саме Реформація стала у Західній Європі катализатором процесів, які спрямували західний світ на шлях соціального розвитку та економічного процвітання.

Рецензована книга — це піонерне для України дослідження цієї проблеми монографічного типу. Вона написана міжнародним колективом авторів українською мовою, зрозумілим стилем, видана в Україні для її громадян. Свого часу 95 тез М. Лютера, які були передруковані в Німеччині та інших європейських країнах, справили величезний вплив на розвиток Європи на основі демократичного світогляду і духовних цінностей, надавши рух інституційним і політичним змінам. Реалізація ідей Реформації в Україні матиме позитивні результати для становлення правової держави, розвитку економіки, освіти, науки, медицини, мистецтва та інших сфер діяльності суспільства.

Наразі варто повірити як результатам тривалого історичного розвитку країн Європи, так і точці зору Нобелівського лауреата, який долучився до спроби створити дороговказ європейського розвитку для України, заснований на системі євангельських цінностей. Це дозволить нашій країні стати на шлях етики і духовності у своєму розвитку і, безумовно, приєднатися до передових європейських демократій. Книга заслуговує на найширше розповсюдження і популяризацію в Україні.

Список використаної літератури

1. *Гець В.М., Гриценко А.А.* Вихід з кризи (Роздуми над актуальним у зв'язку з прочитаним) // *Економіка України*. — 2013. — № 6. — С. 4–19.
2. *Кістерський Л.Л.* У пошуках виходу з кризи: Біблія очима економіста // *Економіка України*. — 2014. — № 1. — С. 21–32.
3. *Кістерський Л.Л.* Економічна етика для подолання кризи // *Економіка України*. — 2015. — № 6. — С. 98–100.
4. Реформація: успіх Європи і шанс для України : моногр. ; [за ред. Р. Шеремети, О. Романенко]. — К. : Самміт-Книга, 2017. — 254 с.

References

1. Heyets V.M., Grytsenko A.A. *Vykhid z kryzy (Rozdumy nad aktual'nym u zv'yazku z prochytanym)* [Exit from the crisis (Reflections on the actual in connection with the read)]. *Ekonomika Ukrainy — Economy of Ukraine*, 2013, No. 6, pp. 4–19 [in Ukrainian].
2. Kisterskyi L.L. *Uposhukakh vykhodu z kryzy: Bibliya ochyma ekonomista* [To end a depression: economic perception of the Bible]. *Ekonomika Ukrainy — Economy of Ukraine*, 2014, No. 1, pp. 21–32 [in Ukrainian].
3. Kisterskyi L.L. *Ekonomichna etyka dlya podolannya kryzy* [Economic ethics for overcoming the crisis]. *Ekonomika Ukrainy — Economy of Ukraine*, 2015, No. 6, pp. 98–100 [in Ukrainian].
4. *Reformatsiya: Uspikh Evropy i Shans dlya Ukrainy* [Reformation: Europe's Success and a Chance for Ukraine]. R. Sheremeta, O. Romanenko (Eds.). Kyiv, Sammit-Knyha, 2017 [in Ukrainian].

Рецензія надійшла до редакції 25 жовтня 2017 р.
